

The 5th International Scientific Conference
of the University of Latvia
Dedicated to the 95th Anniversary of the
Faculty of Law of the University of Latvia

Jurisprudence and Culture: Past Lessons and Future Challenges

10–11 November, 2014

Latvijas Universitātes 5. starptautiskā
zinātniskā konference, veltīta Latvijas Universitātes
Juridiskās fakultātes 95. gadadienai

Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi

2014. gada 10.–11. novembris

This publication presents a collection of research papers in conjunction with the 5th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia “Jurisprudence and Culture: Past Lessons and Future Challenges”. Riga, 10–11 November, 2014. 672 pages.

Editorial Board

Chairperson: Prof. *Dr. habil. iur.* Kalvis Torgāns, University of Latvia, Latvia

Vice-Chairperson: Doc. *Dr. iur.* Jānis Pleps, University of Latvia, Latvia

Prof. Carlo Amatucci, *University of Naples “Federico II”*, Italy
Prof. Gracienne Lauwers, University of Antwerp, Belgium
Prof. Arne Mavčič, European Law School in Nova Gorica, Slovenia
Prof. Sasho Georgiev Penov, Sofia University, Bulgaria
Lect. *Dr. iur.* Krzysztof Prokop, University of Białystok, Poland
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Lali Papiashvili, Tbilisi State University, Georgia
Assoc. Prof. Timour Sysouev, Belarusian State University, Belarus
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Christoph Ulrich Schewe, DAAD, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. Karin Sein, University of Tartu, Estonia
Assoc. Prof. Vaidotas A. Vaičaitis, Vilnius University, Lithuania
Dr. iur. Jiří Valdhans, Masaryk University, Czech Republic
PhD Yanka Teneva Tyankova, University of Veliko Turnovo, Bulgaria
Prof. *Dr. iur.* Jānis Rozenfelds, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Ilma Čepāne, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Kristīne Strada-Rozenberga, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Ārija Meikališa, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Valentija Liholaja, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Uldis Krastiņš, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Daiga Rezevska, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Sanita Osipova, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Jānis Lazdiņš, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Jautrīte Briede, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Ringolds Balodis, University of Latvia, Latvia
Prof. *Dr. iur.* Juris Bojārs, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Jānis Kārklīšs, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Anita Rodiņa, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Annija Kārklīņa, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Artūrs Kučs, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Kristīne Dupate, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Kaspars Balodis, University of Latvia, Latvia
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Jānis Neimanis, University of Latvia, Latvia

All contributions have been double-blind peer reviewed.

Layout: Andra Liepiņa, Ieva Tiltiņa
English language editor: Andra Damberga
Latvian language editor: Gita Bērziņa

© University of Latvia, 2014

ISBN 978-9984-45-892-2

Inga Kačevska, Dr. iur.

University of Latvia, Latvia, Assist. Prof. / Latvijas Universitāte, Latvija, doc.

ŠĶĪRĒJTIESNEŠA IECELŠANA NO SARAUSTA – JURIDISKĀS KULTŪRAS KRUSTCELES?

APPOINTMENT OF ARBITRATOR FROM THE LIST – THE CROSSROADS OF THE LEGAL CULTURE?

Summary

The current article discusses a new legislation initiative to make mandatory the closed lists of arbitrators in Latvia. The aim of the article is to prove that such a list does not guarantee arbitrator's and even arbitration institution's independence or impartiality. It is suggested that practitioners should follow IBA Guidelines on Conflict of Interest in International Arbitration in order to reduce the conflict of interest situations in arbitration procedure. Moreover, the legislator should consider to follow UNCITRAL Model Law and introduce the support of the national courts in arbitral proceedings.

Keywords: arbitration, conflict of interest, closed list of arbitrators.

Atslēgvārdi: šķīrējtiesa, interešu konflikts, slēgtie šķīrējtiesnešu saraksti.

Ievads

2014. gada 22. maijā Saeima pieņēma grozījumus Civilprocesa likumā, kas 2014. gada 5. jūnijā stājās spēkā, *inter alia* papildinot 486.¹ pantu šādā redakcijā:

(1¹) Ja pastāvīgās šķīrējtiesas reglaments paredz šķīrējtiesnešu saraksta izveidi, pastāvīgās šķīrējtiesas dibinātājs iesniedz Uzņēmumu reģistram šķīrējtiesnešu sarakstu, kurā norāda katra šķīrējtiesneša vārdu un uzvārdu [...].¹

Lai gan Latvijas šķīrējtiesu praksē ir izplatīti šķīrējtiesnešu saraksti, ar šiem grozījumiem likumdevējs ir skaidri norādījis, ka tādi saraksti ir pieņemami, pat ieteicami, lai nodrošinātu

personām iespēju iepazīties ar informāciju par šķīrējtiesneša profesionalitāti, kvalifikāciju, kompetenci, izglītību un izvēlēties kvalificētu, neitrālu šķīrējtiesnesi konkrēta strīda izšķiršanai [...].²

¹ Grozījumi Civilprocesa likumā: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 2014. 4. jūlijs, Nr. 108 (S168).

² Turpat, anotācija.

Pozitīvi ir vērtējams tas, ka šobrīd ar šiem grozījumiem likumdevējs šķīrējtiesnešu sarakstu nav noteicis kā obligātu prasību,³ un šķīrējtiesā šāds saraksts var arī nebūt. Tomēr šādu kvalifikācijas dokumentu iesniegšana Uzņēmumu reģistrā negarantē to, ka šķīrējtiesnesis būs tik kompetents, kā to pielīgušas puses, neitrāls, neatkarīgs un objektīvs. Turklāt pasaules prakse ir pierādījusi, ka bez obligātiem šķīrējtiesnešu sarakstiem ir citi mehānismi, kas var nodrošināt taisnīga šķīrējtiesas procesa kontroli. Šī raksta mērķis ir norādīt uz iespējamiem interešu konfliktiem, kas var rasties, šķīrējtiesnešus ieceļot no slēgta saraksta, un uzsvērt nepieciešamību Latvijā paredzēt tiesas palīdzību šķīrējtiesas procesā.

Interesu konflikts šķīrējtiesas procesā

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 497. panta trešo daļu šķīrējtiesnesim jāpilda savi pienākumi godprātīgi, nepakļaujoties nekādai ietekmei, viņam jābūt objektīvam un neatkarīgam, bet ne likumā, ne arī praksē nav izveidoti vienoti standarti situācijām, kad šķīrējtiesnesim var rasties interešu konflikts. Jaunā Šķīrējtiesu likuma 16. pants paredz atsevišķus gadījumus, kad šķīrējtiesnesis nav tiesīgs piedalīties lietas izskatīšanā,⁴ tomēr likumā nav iespējams uzskaitīt visas situācijas, kas var apdraudēt šķīrējtiesneša neatkarību un objektivitāti.

Pretstatā tam starptautiskajās arbitražas tiesībās tiesneši vadās no Starptautiskās Juristu asociācijas Vadlīnijām par interešu konfliktiem starptautiskajā arbitražā (turpmāk – IBA Vadlīnijas),⁵ kas apkopo vispārpieņemtus principus starptautiskajās arbitražas tiesībās attiecībā uz šķīrējtiesnešu ētiku, palīdz noteikt, kad šķīrējtiesnesis nonāk interešu konfliktā un kad viņam/viņai ir jāatklāj fakti un apstākļi, kas var raisīt

³ Tomēr saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 8. panta otro daļu ir paredzēts ieviest obligātus sarakstus: *Pastāvīgās šķīrējtiesas reglamentam pievieno pastāvīgās šķīrējtiesas šķīrējtiesnešu sarakstu ar ne mazāk kā 10 šķīrējtiesnešiem.*

Sk.: Šķīrējtiesu likums: Latvijas Republikas likums. Pieņemts Saeimā 2014. gada 11. septembrī (nav publicēts). Likumprojekts Nr. 1039, 11. lpp. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimails11.nsf/0/0575E274A46D8309C2257CF5004D8AF2?OpenDocument> [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

⁴ Turpat:

16. pants. *Nepieļaujama piedalīties lietas izskatīšanā un šķīrējtiesneša atstatīšana (1) Šķīrējtiesnesis nav tiesīgs piedalīties lietas izskatīšanā, ja viņš: 1) ir bijis kādas puses pārstāvis, eksperts vai liecinieks lietā, kurā piedalījušas puses; 2) ir radniecības attiecībās līdz trešajai pakāpei vai svainības attiecībās līdz otrajai pakāpei ar kādu no strīda dalībniekiem vai to pārstāvjiem; 3) ir radniecības attiecībās līdz trešajai pakāpei vai svainības attiecībās līdz otrajai pakāpei ar kādu no šķīrējtiesnešiem, kas ir tās šķīrējtiesas sastāvā, kurā civiltiesiskais strīds tiek izskatīts; 4) ir darba tiesiskajās attiecībās ar kādu no civiltiesiskā strīda dalībniekiem vai to pārstāvjiem vai ja šķīrējtiesnesis sniedz juridisko palīdzību kādai pusei; 5) vai viņa laulātais, vai radnieks līdz trešajai pakāpei, vai darījumu partneris, vai komercsabiedrība, kura ir civiltiesiskā strīda puse un kuras dalībnieks, akcionārs, biedrs, pārraudzības, kontroles vai izpildinstitūcijas loceklis ir šis šķīrējtiesnesis vai viņa radnieks līdz trešajai pakāpei, ir mantiski ieinteresēts civiltiesiskā strīda iznākumā.*

⁵ Background Information on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration, International Bar Association, 2004. Pieejams: http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

šaubas par viņu neatkarību un objektivitāti. IBA Vadlīnijām nav saistošs raksturs, tomēr tās tiek piemērotas gan starptautiskā, gan nacionālā šķīrējtiesu un tiesu praksē,⁶ tāpēc arī Latvijā, rodoties šaubām par šķīrējtiesneša neatkarību un objektivitāti, tās var tikt ņemtas vērā.

IBA Vadlīnijas sastāv no divām daļām: pirmajā daļā ir iekļauti vispārējie standarti, kas jāievēro šķīrējtiesnešiem, pusēm un šķīrējtiesas institūcijām, lai izvairītos no iespējama interešu konflikta.⁷ Savukārt otrajā daļā ir norādītas neizsmeļamas situācijas, kas var radīt interešu konfliktus. Šīs situācijas tiek sakārtotas sarkanajā,⁸ oranžajā⁹ un zaļajā sarakstā.¹⁰ Oranžajā sarakstā ietvertās situācijas ir visstrīdīgākās, tādēļ arī šajā darbā autore analizēs divas situācijas no šī saraksta.

Sākotnēji varētu šķist, ka, pieņemot šādus ierobežojošus noteikumus, starptautiskais šķīrējtiesas process paliek formālāks, vairāk regulēts un tas savukārt var radīt grūtības izvēlēties kvalificētu šķīrējtiesnesi no šaurās šķīrējtiesnešu sabiedrības. Turklāt šāds dokuments dod vairāk iemeslu šķīrējtiesneša nepamatotai noraidīšanai. Bet IBA Vadlīnijas ir vispārzināmu principu rakstisks apkopojums un ir iedzīvojušies mūsdienu arbitražas tiesībās. Turklāt Latvijas situācijā, kad nav vienota parauga interešu konflikta situācijām un ir dažāda izpratne par šķīrējtiesnešu neatkarību un objektivitāti, sekošana IBA Vadlīnijām nodrošinātu caurskatāmāku šķīrējtiesas procesu un interešu konfliktu novēršanu. Piemēram, Augstākās tiesas Senātā tika skatīta lieta

⁶ The IBA Guidelines on Conflicts of Interests in International Arbitration. The First Five Years 2004-2009. The IBA Conflicts Committee, 2010. Pieejams: www.ibanet.org [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

⁷ Piemēram, IBA Vadlīnijas iesaka sākotnēji novērtēt situāciju subjektīvi, t. i., šķīrējtiesnesim pašam vērtēt, vai nepastāv šaubas būt neatkarīgam vai objektīvam (Vispārējā standarta 2. a) punkts). Tad jāizvērtē, vai personai no malas nevarētu būt saprātīgas šaubas, zinot konkrētos lietas faktus, par šķīrējtiesneša neatkarību un objektivitāti (Vispārējā standarta 2. b) punkts). Visbeidzot, var piemērot saprātīgas personas testu, lai konstatētu, vai šķīrējtiesnesi var ietekmēt faktori, kas nav saistīti ar lietas būtību (Vispārējā standarta 2. c) punkts).

⁸ Sarkanajam sarakstam ir divas daļas. Pirmajā daļā iekļautas situācijas, kas izriet no principa, ka persona nevar būt pati sev tiesnese, piemēram, gadījumos, kad šķīrējtiesnesis ir puses direktors, valdes loceklis (1.2. punkts) vai tam ir finansiāla ieinteresētība lietas iznākumā (1.3. punkts) u. c. Ja šķīrējtiesnesis nonāk situācijā, kas aprakstīta šajā daļā, viņš/ viņa nedrīkst piekrist savai iecelšanai vai arī nedrīkst turpināt jau iesāktu procesu.

Otrajā daļā ir uzskaitītas situācijas, kas var radīt nopietnus interešu konfliktus, un šķīrējtiesnesim visi šie apstākļi ir jāatklāj pusēm, un viņš/ viņa nevar piekrist savai iecelšanai, ja vien puses neiebilst. Piemēram, tas var būt gadījumos, kad šķīrējtiesnesis ir sniedzis juridiskus pakalpojumus kādai no pusēm (2.1. punkts), šķīrējtiesnesim prasītāja vai atbildētāja komercuzņēmumā ir akcijas (2.2.1. punkts), šķīrējtiesnesis ir jurists juridiskajā firmā, kas pārstāv vienu no pusēm (2.3.3. punkts), vai viņam/ viņai ir ciešas ģimenes attiecības ar kādu no pusēm, to vadītājiem (2.3.8. punkts) u. c.

⁹ Oranžais saraksts ietver situācijas, kas, pēc pušu domām, rada pamatotas bažas par šķīrējtiesneša neatkarību un neitralitāti. Ja pusēm pastāv šaubas par šķīrējtiesneša neatkarību un objektivitāti, puse viņu var noraidīt.

¹⁰ Zaļajā sarakstā ir atzīmētas situācijas, kurās, objektīvi raugoties, nepastāv interešu konflikts, tāpēc šķīrējtiesnesim šie fakti nav jāatklāj pusēm. Piemēram, šķīrējtiesnesis ir sniedzis vispārēju viedokli par jautājumu, kas ir izvirzīts šķīrējtiesas procesā (4.1.1. punkts), viņš/ viņa ir biedrs vienā profesionālā asociācijā ar citu šķīrējtiesnesi vai pušu pārstāvi (4.4.1. punkts) u. c.

Nr. SPC-34/2009, kurā izvērtēja šķīrējtiesas procesa objektivitāti un neatkarību.¹¹ Šķīrējtiesas procesā prasītāja pārstāvis bija arī šķīrējtiesas institūcijas dibinātājs un vienīgais valdes loceklis, kā arī viņam un atbildētājam piederēja kapitāldaļas vienā komercuzņēmumā. Senāts konstatēja, ka šķīrējtiesas procesā iesaistītās personas ir savstarpēji labi pazīstamas, starp viņām pastāv attiecības, kas izraisa pamatotas šaubas par šķīrējtiesas objektivitāti un neatkarību. Senatori atsaucās uz Satversmes tiesas spriedumu,¹² bet papildus šajā lietā varēja piemērot arī IBA Vadlīnijas. Saskaņā ar šīm vadlīnijām uzreiz būtu konstatējams visaugstākais – sarkanais – riska līmenis šķīrējtiesneša objektivitātei un neatkarībai.

Jāpiebilst, ka Latvijā, ja tiesa konstatē šādu šķīrējtiesnešu interešu konfliktu, kas ir būtisks taisnīga procesa pārkāpums, tā var neizdot izpildu rakstu saskaņā ar Civilprocesa likuma 536. panta pirmās daļas 6) punktu, tomēr šāds šķīrējtiesas spriedums paliek spēkā. Ja Latvijas civilprocesā būtu paredzēts šķīrējtiesas apstrīdēšanas mehānisms, šķīrējtiesas spriedums tiesā tiktu atcelts, un tas nebūtu spēkā.

Atsevišķi riski šķīrējtiesneša iecelšanai no saraksta

Pārsvārā visās starptautiskajās institucionālajās šķīrējtiesās nav slēgtu šķīrējtiesas sarakstu, bet tām var būt šķīrējtiesnešu datubāze iekšējai lietošanai. Sporta šķīrējtiesa¹³ ir viena no retajām starptautiskajām šķīrējtiesām, kas ved slēgtu šķīrējtiesnešu sarakstu, un par to tiek ļoti kritizēta, jo šāds saraksts ierobežo pušu izvēli no jau tā šaurā sporta speciālistu loka.¹⁴ Tieši tāpēc, ka šajā šķīrējtiesā pastāv saraksts, Šveices Federālais tribunāls norādīja, ka ir jābūt īpaši stingram, izvērtējot šīs šķīrējtiesas šķīrējtiesnešu neatkarību un objektivitāti.¹⁵

IBA Vadlīniju 3.3.7. punkts un 3.1.3. punkts nosaka, ka šķīrējtiesnesim ir interešu konflikts, ja tas pats pārstāvis, tā pati juridiskā firma vai tā pati puse ir iecēlusi vienu un to pašu šķīrējtiesnesi vairāk nekā trīs reizes pēdējos trīs gados. Tomēr praksē komersanti bieži vien izvēlas strīdus izšķirt vienā konkrētā šķīrējtiesā, jo tā ir prestiža vai kā citādi šķiet labākā vieta strīdu risināšanai un, pastāvot slēgtajam šķīrējtiesnešu sarakstam, ir lielāka iespējamība, ka tā pati puse dažādās šķīrējtiesas lietās iecel vienu un to pašu šķīrējtiesnesi. Diemžēl šāda situācija var būt arī gadījumos, kad šķīrējtiesai nav šāda saraksta, jo, pirmkārt, gan Latvijā, gan pasaulē juristu un labu speciālistu saime ir samērā šaura. Otrkārt, atkārtotas iecelšanas pamatā ir tas, ka bieži vien šķīrējtiesnesis tiek uztverts kā pušu pārstāvis, bet pats šķīrējtiesnesis jūtas

¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta lēmums lietā Nr. SKC- 34/2009 (nav publicēts).

¹² Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004–10–01: Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Latvijas Vēstnesis, 2005. 18. janvāris, Nr. 3167, secinājuma daļas 10. §.

¹³ Sk.: Court of Arbitration For Sport. Pieejams: <http://www.tas-cas.org> [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

¹⁴ Rigozzi A. Challenging Awards of the Court of Arbitration for Sport. Journal of International Dispute Settlement, 2010. February, No. 1, p. 239.

¹⁵ Swiss Federal Tribunal Judgment in case: 4A_234/2010 Alejandro Valverde Belmont v. Comitato Olimpico Nazionale Italiano et al., 29 October 2010.

pateicīgs par viņa iecelšanu, tādējādi lemj par labu iecelājpusei. Šķīrējtiesnesis var būt arī pārliecināts, ka atkārtota iecelšana ir atkarīga no tā, cik daudz šķīrējtiesnesis ir "palīdzējis" konkrētajai pusei iepriekšējā lietā. Šāda pieeja ir nepieņemama. Šķīrējtiesnešu atkārtota iecelšana raisa bažas, ka ikkatrā nākamajā lietā ar to pašu pusi viņš ne tikai zaudē savu neatkarību un objektivitāti, bet viņam jau ir radies viedoklis par šo pusi vai strīdu un viņš/ viņa var ietekmēt pārējos šķīrējtiesnešus.

Kādā starptautiskā lietā vienam no šķīrējtiesnešiem tika pieteikts noraidījums, jo, pēc atbildētāja pieejamās informācijas, prasītājs bija iecēlis šo šķīrējtiesnesi arī citās lietās, kā arī šķīrējtiesnesis bija saistīts ar prasītāja sabiedrības filiāli.¹⁶ Šķīrējtiesas valde pieņēma noraidījumu, kaut arī nebija tiešas informācijas, cik lietās puse iecēlusi šķīrējtiesnesi, bet šī situācija raisīja bažas par šķīrējtiesneša neatkarību un objektivitāti. Šajā lietā šķīrējtiesnesis gan norādīja, ka saskaņā ar konfidencialitātes principu viņš nevar atklāt to, kādās lietās viņš ir bijis iecelts. Tomēr šķīrējtiesnesim, kā norādīts vēlāk, ir jāatklāj pusēm tikai pamatinformācija.

Interesanti, ka IBA Vadlīniju 3.1.3. punkta atsaucē ir norādīts, ka praksē var būt īpašas, piemēram, jūras vai specifisku preču, šķīrējtiesas, kur šķīrējtiesneši tiek iecelti no mazas un specializētas profesionāļu grupas. Šādos gadījumos šie fakti šķīrējtiesnesim nav jāatklāj, ja vien iesaistītās puses zina par šādu paražu un praksi. Sākotnēji varētu likties, ka arī Sporta šķīrējtiesa pieder pie šādas specializētas šķīrējtiesas, tomēr tās sarakstā ir 300 šķīrējtiesneši, kas pusēm dod it kā pietiekamu izvēli, tāpēc minētā atsauce uz Sporta šķīrējtiesu neattiecas.¹⁷

Latvijā nav tādas profesionālas un noteiktās jomās specializējušās šķīrējtiesas, kā arī juristiem ir zemāka izpratne par neatkarību un objektivitāti nekā citur, tādējādi nevarētu atrunāties ar šādu IBA Vadlīnijās iekļauto atsauci. Turklāt Sporta šķīrējtiesas sarakstā ir 300 šķīrējtiesneši, taču Latvijā parasti nav vairāk par desmit. Arī jaunajā Šķīrējtiesu likumā ir noteikts, ka šķīrējtiesas sarakstā ir jābūt ne mazāk kā desmit šķīrējtiesnešiem.¹⁸ Šāds skaits ir daudz par mazu. Pirmkārt, tas ierobežo puses izvēles iespējas, jo tai ir gandrīz neiespējami izvēlēties šķīrējtiesnesi, kuram nav ciešas saistības ar citiem šķīrējtiesnešiem, sevišķi ja strīds ir jāizskata trīs šķīrējtiesnešiem.¹⁹ Otrkārt, iekļaujot šķīrējtiesnešu sarakstā tikai desmit šķīrējtiesnešus, viņiem tiek garantēta regulāra iecelšana, arī strīdos, kur iesaistītas vienas un tās pašas puses vai tie paši šķīrējtiesneši.

Latvijā šķīrējtiesas mēdz būt pietuvinātas juridiskajiem birojiem vai tās atrodas vienā ēkā ar šo biroju, tāpēc ne tikai šķīrējtiesnešu sarakstā galvenokārt ir juristi no viena biroja, bet nereti ir gadījumi, kad strīdu izskata šķīrējtiesneši, kas pārstāv vienu juridisko biroju. Šī interešu konflikta situācija tieši ilustrēta IBA Vadlīniju 3.3.1. punktā, acīmredzot tāpēc, ka jurista intereses parasti sakrīt ar viņa juridiskā biroja interesēm, tādējādi viena biroja juristi vienā šķīrējtiesas sastāvā nevar garantēt

¹⁶ Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce case: SCC Arbitration V (018/2009).

¹⁷ Coccia M. The Jurisdiction of the Swiss Federal Tribunal on Challenges Against CAS Awards. CAS Bulletin, 2/2013, p. 8. Pieejams: http://www.tas-cas.org/d2wfiles/document/5890/5048/0/Bulletin202012_1.pdf [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

¹⁸ Sk. 3. atsauci.

¹⁹ Sk. Civilprocesa likuma 498. panta pirmo daļu.

savu neatkarību un objektivitāti. Piemēram, kādā lietā Latvijas tiesa konstatēja, ka atbildētājas pilnvarotā pārstāve zvērināta advokāte X bija advokātu biroja Y advokāte, kuras prakses vieta ir tajā pašā adresē, kur atradās institucionālā šķīrējtiesa. Turklāt šī advokātu biroja īpašnieki un šķīrējtiesas īpašnieki bija šķīrējtiesnešu sastāvā.²⁰ Šāda situācija ir nepieņemama. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka neobjektivitātes un neatkarības šaubu iemesls var būt šķīrējtiesas organizatoriskā struktūra, šķīrējtiesnešu iepriekšējās attiecības ar pusēm, kā arī citi faktori.²¹ Tādējādi šķīrējtiesa, kas dibināta pie kāda advokātu biroja vai ar to ir cieši saistīta, visdrīzāk ir institucionāli atkarīga un neobjektīva, arī gadījumā, ja šķīrējtiesas slēgtajā šķīrējtiesnešu listē ir vairāki juristi no viena biroja.

Faktu un apstākļu atklāšanas pienākums

Saskaņā ar IBA Vadlīniju 3. punktu, ja pastāv fakti vai apstākļi, kas var raisīt pusēm šaubas par šķīrējtiesneša neatkarību vai objektivitāti, viņam/viņai tie ir jāatklāj pusēm un pārējiem šķīrējtiesnešiem pirms pieņemt iecelšanu vai tiklīdz tiek uzzināti šie fakti vai apstākļi. Šāda faktu un apstākļu atklāšana automātiski nenozīmē, ka tik tiešām pastāv interešu konflikts, bet tas dod iespēju pusēm to konstatēt un izvērtēt. Tikai tad, ja pusēm nav iebildumu, šķīrējtiesnesis var turpināt procesu.

Tā kādā Starptautiskās Tirdzniecības kameras šķīrējtiesas lietā šķīrējtiesas sastāva priekšsēdētājs nenorādīja pilnīgi visas savas saites starp viņa juridisko firmu un vienas puses sabiedrības dibinātāju. Šim šķīrējtiesnesim tika pieteikts noraidījums, tomēr šķīrējtiesas sastāvs to nepieņēma. Vēlāk šķīrējtiesas spriedums tika apstrīdēts Parīzes apelācijas tiesā, kur tas tika atcelts,²² pamatojoties uz to, ka šķīrējtiesnesim bija pienākums atklāt visus faktus, kas saistīja viņa prakses vietu ar vienu no procesā iesaistītām pusēm.²³ Citā lietā šķīrējtiesnesis nebija atklājis, ka viņa tiešsaistē pieejamajā autobiogrāfijā vienas puses advokāts bija minēts kā cilvēks, kas var viņu rekomendēt. Arī šajā lietā tiesa atcēla šķīrējtiesas spriedumu, norādot, ka tas ir radījis šaubas par šķīrējtiesneša neatkarību un ka šis fakts bija jāatklāj pusēm.²⁴

²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā: SKC-179/2008, 2008. gada 30. aprīli (nav publicēts).

²¹ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004–10–01: Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Latvijas Vēstnesis, 2005. 18. janvāris, Nr. 3167, secinājuma daļas 10. §.

²² Saskaņā ar Francijas Civilkodeksa 1519.–1520. pantu šķīrējtiesas spriedumu, kas ir taisīts Francijā, var apstrīdēt (*recourse* – angļu val.) tiesā un atcelt (*set aside* – angļu val.). Pieejams: <http://www.jus.uio.no/lm/en/html/france.arbitration.code.of.civil.procedure.1981/1462.html> [aplūkots 2014. gada 1. augustā]. *Ar tiesas lēmumu šķīrējtiesas spriedums pilnībā vai daļēji kļūst par spēkā neesošu [...] un, ja šķīrējtiesas līgums, kura pamatā bija šķīrējtiesas spriedums, paliek spēkā, strīds var tikt atkal nodots šķīrējtiesā.* Fouchard, Gaillard, Goldman. *On International Commercial Arbitration.* Kluwer Law International, 1999, p. 907.

²³ *La S. A. J. & P. Avax S. A. v. Société Tecnimont SPA*, Cour d'appel Paris, 1e ch., sec. C, Feb. 12, 2009, Rev. Arb. 18.

²⁴ *Mt. Holyoke Homes, L. P., v. Jeffer Mangels Butler & Mitchell, LLP*, Court of Appeals, Second District, Division 3, California, 24 September 2013. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/ca-court-of-appeal/1645087.html> [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 501. pantu personai, kurai tiek prasīta piekrišana tās iecelšanai par šķīrējtiesnesi, jāatklāj pusēm jebkādi apstākļi, kuri var izraisīt pamatotās šaubas par šīs personas objektivitāti un neatkarību. Šī norma ir jātulko atbilstoši starptautiskajai praksei un Civilprocesa likuma 497. panta otrajai daļai.²⁵ Proti, kad šķīrējtiesnesis tiek nominēts, viņam/viņai rakstiski jāaizpilda neatkarības un objektivitātes forma, apliecinot, ka nepastāv interešu konflikts, un, ja pastāv, jānorāda tie apstākļi, kas varētu raisīt šaubas par viņa objektivitāti un neatkarību. Šķīrējtiesnesim ir pierādīšanas pienākums, ka viņa neatkarība un objektivitāte nav apdraudēta.

Diemžēl arī Šķīrējtiesu likuma 17. panta otrajā daļā nav tieši paredzēts, ka šādam apliecinājumam ir jābūt rakstiskam. Turklāt šajā redakcijā ir noteikts: ja šķīrējtiesnesis, kuram pieteikts noraidījums, neatsakās no savu pienākumu pildīšanas, jautājumu par šķīrējtiesneša noraidījumu izlemj šķīrējtiesas sastāvs vai pats šķīrējtiesnesis (17. panta piektā daļa). Norma neparedz papildu kontroles mehānismu, kurš varētu pārvērtēt šķīrējtiesnešu lēmumu. Minimālajā standartā šādu kontroli varētu veikt šķīrējtiesas padome, bet ideālā variantā – tiesa.²⁶

Secinājumi

Šķīrējtiesnešu sarakstu ieviešana Latvijā negarantē šķīrējtiesnešu neatkarību un objektivitāti. Tieši otrādi, tas rada papildu interešu konfliktu situācijas. Turklāt šobrīd praksē nav noteikti standarti šķīrējtiesnešu vai šķīrējtiesu neatkarībai vai objektivitātei. Jaunajā Šķīrējtiesu likumā paredzētas tikai piecas situācijas, kad šķīrējtiesnesis ieinteresētības dēļ nevar piedalīties lietas izskatīšanā, tomēr visus interešu konfliktus likumā nav iespējams uzskaitīt, tādējādi Latvijā plašāk varētu piemērot IBA Vadlīnijas.

Latvijā daudzās šķīrējtiesās netiek prasīts šķīrējtiesnesim rakstiski piekrist viņa/ viņas iecelšanai un aizpildīt neatkarības formu, kurā būtu jāuzrāda iespējamie interešu konflikta riski, ja tādi pastāv. Arī šķīrējtiesnešu noraidīšanas process nav pietiekami kontrolēts un caurskatāms, kā arī slēgti šķīrējtiesnešu saraksti rada nopietnus interešu konfliktus, kurus paši šķīrējtiesneši un šķīrējtiesas nenovērš. Tāpēc Latvijā ir pakāpeniski jāievieš tiesu palīdzība šķīrējtiesas procesā, kā tas ir paredzēts gan UNCITRAL Starptautiskās komerciālās arbitražas parauglikumā,²⁷ gan valstīs, kas seko

²⁵ Saskaņā ar šo pantu šķīrējtiesnesim ir rakstveidā jāpiekrit būt par šķīrējtiesnesi.

²⁶ Sk. UNCITRAL Parauglikuma 13. pantu.

²⁷ 1985 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. U.N. Doc A/40/17, Annex I, adopted by the United Nations Commission on International Trade Law on June 21, 1985. Saskaņā ar Parauglikuma 6. pantu tiesas sniedz palīdzību, iecelot šķīrējtiesnešus, ja puses nespēj par tiem vienoties (11. panta trešā daļa), noraidot šķīrējtiesnešus, ja noraidījums nav bijis veiksmīgs saskaņā ar pušu pielīgto procesu (13. panta trešā daļa), atstatot šķīrējtiesnešus (14. pants), apstrīdot šķīrējtiesas lēmumu par jurisdikciju, ja tas nav izdevies šķīrējtiesā (16. panta trešā daļa), nodrošinot prasību (17. I pants), vācot pierādījumus (27. pants), apstrīdot šķīrējtiesas spriedumu (34. panta otrā daļa).

šim šķirējtiesas procesa unificētajam instrumentam.²⁸ Ir atzīts, ka šķirējtiesas procesa priekšrocība ir tajā, ka tiesa neiejaucas tās darbībā, tomēr ir vispāratzīts: lai šķirējtiesa būtu efektīvs strīdu izšķiršanas veids, ir nepieciešams tiesas atbalsts.²⁹ Tiesām ir lielākas pilnvaras nekā šķirējtiesnešiem, tādējādi tās efektīvāk var nodrošināt minimālo taisnīguma principu ievērošanu, tostarp arī šķirējtiesas procesā.

Ir saprotamas bažas, ka, ieviešot tiesu palīdzību šķirējtiesas procesā Latvijā, var tikt noslogotas vispārējās jurisdikcijas tiesas, tomēr, kā analizēts šajā rakstā, ja Latvijā būtu paredzēts vismaz šķirējtiesas spriedumu apstrīdēšanas mehānisms,³⁰ tad pilntiesīgāk tiktu garantēts taisnīgs process šķirējtiesā. Vērtējot arī citu valstu praksi, var konstatēt, ka šķirējtiesas sprieduma apstrīdēšana atšķirībā no slēgtu šķirējtiesnešu sarakstu ieviešanas var atrisināt problēmas, kas saistītas ar šķirējtiesnešu un šķirējtiesu neatkarību un objektivitāti.

Pašlaik Latvijas likumdevējs stāv krustcelēs un tam ir jāizlemj, vai sekot vispāratzītiem arbitrāžas tiesību principiem un atļaut kaut vai minimālu tiesas palīdzību šķirējtiesas procesā, piemēram, apstrīdēt šķirējtiesas spriedumu, vai tomēr veidot jaunu, striktu un pasaulē nepārbaudītu sistēmu un ieviest slēgtus šķirējtiesnešu sarakstus.

BIBLIOGRĀFIJA

- 1985 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. U.N. Doc A/40/17, Annex I, adopted by the United Nations Commission on International Trade Law on June 21, 1985, Article 13.
- Background Information on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration, International Bar Association, 2004. Pieejams: http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx.
- Coccia M. The Jurisdiction of the Swiss Federal Tribunal on Challenges Against CAS Awards. CAS Bulletin, 2/2013, p. 8. Pieejams: http://www.tas-cas.org/d2wfiles/document/5890/5048/0/Bulletin202012_1.pdf.
- Fouchard, Gaillard, Goldman. On International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, 1999, p. 408.
- Moses M. L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. Cambridge University Press, 2008.

²⁸ Sk.: UNCITRAL Parauglikuma valstis. Pieejams: http://uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration_status.html [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

²⁹ Moses M. L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. Cambridge University Press, 2008, p. 84.

³⁰ Sk.: UNCITRAL Parauglikuma 34. pantu. Šķirējtiesas sprieduma apstrīdēšana ir iespējama ļoti retos gadījumos. Šādā procesā tiesa nevar vērtēt šķirējtiesas spriedumu pēc būtības, bet var to atcelt, ja ir pārkāpti būtiski procesuālie noteikumi. Šķirējtiesas sprieduma atcelšanas pamati ir tādi paši pamati, kā neatzīstot un neizpildot šķirējtiesas spriedumu, un šos procesus var efektīvi apvienot. Veiksmīgi apstrīdot šķirējtiesas spriedumu šķirējtiesas procesa valstī, tas tiek atcelts un nav spēkā. Bet, ja šādas kārtības nav, tad, ja vienā valstī šķirējtiesas spriedums netiek atzīts un izpildīts (nevis apstrīdēts) vai par to netiek izsniegts izpildu raksts, tas nezaudē spēku un to var iesniegt atzišanai un izpildei citā valstī.

Rigozzi A. Challenging Awards of the Court of Arbitration for Sport. *Journal of International Dispute Settlement*, 2010. February, No. 1, p. 239.

The IBA Guidelines on Conflicts on Interests in International Arbitration. The First Five Years 2004-2009. The IBA Conflicts Committee, 2010. Pieejams: www.ibanet.org.

Normatīvie akti

Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 3. novembris, Nr. 326/330 (1387/1391).

Grozījumi Civilprocesa likumā: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 4. jūlijs, Nr. 108 (5168).

Šķirējtiesas likums: Latvijas Republikas likums (nav publicēts).

Juridiskās prakses materiāli

Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce case: SCC Arbitration V (018/2009).

Cour d'appel Paris: La S. A. J. & P. Avax S. A. v. Société Tecnimont SPA, Feb. 12, 2009, in *Rev. Arb.* 18.

Court of Appeals, Second District, Division 3, California case: Mt. Holyoke Homes, L. P., v. Jeffer Mangels Butler & Mitchell, LLP, 24 September 2013. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/ca-court-of-appeal/1645087.html>.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta lēmums lietā Nr. SKC- 34/2009 (nav publicēts).

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā: SKC-179/2008 (nav publicēts).

Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004–10–01: Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, Nr. 3167, secinājuma daļas 10. §.

Swiss Federal Tribunal Judgment in Case: 4A_234/2010 Alejandro Valverde Belmont v. Comitato Olimpico Nazionale Italiano et al., 29 October 2010.